

EEN ANDERE MANIER TOT BEVRIJDING VAN HET SCHOOLBOEK

Peter Dekkers

0 INLEIDING

De boekdrukkunst schijnt op verschillende plaatsen tegelijkertijd te zijn uitgevonden. De ontworsteling van het boek ook. Net als in Amsterdam¹ zijn in Zeist² een groot aantal mensen bezig leraren van het basisonderwijs te bevrijden uit de wurggreep van de taalmethode. Dit artikel schetst het verloop van dit gevecht en geeft een 'andere' manier van bevrijding.

1 DE ONTMASKERING VAN DE TAALMETHODE

In Zeist staat een pedagogische akademie. De vakgroep nederlands daar (studenten + docenten) heeft een paar jaar geleden voor het laatste leerjaar als teneur aangegeven: emancipatie van de onderwijzer; onafhankelijk maken van de onderwijzer. Idealiter moet de afgestudeerde zo zijn, dat hij zich bewust is van doelen op gebied van taal-onderwijs, en dat hij *zelf* onderwijsleersituaties kan bedenken die passen bij de beginsituaties die hij tegenkomt. Dit ideaalbeeld is nog lang niet verwezenlijkt, maar wij geloven op het goede pad te zijn.

De eerste stap in de goede richting hebben we een paar jaar geleden gedaan. Ten koste van enorme inspanningen van 60 studenten en twee docenten hebben we een vijftal taalmethodes doorgelicht aan de hand van criteria betreffende: algemen zaken; spreken en luisteren, lezen, stellen, taalbouw, spellen, expressie. We maakten het ons niet gemakkelijker door met de redactie van *Jeugd in school en wereld* af te spreken, dat we de resultaten zouden publiceren. Deze afspraak is grotendeels al nagekomen. Te beginnen met het septembernummer 1973 hebben in JSW nu al zeven artikelen gestaan onder de titel *Uw taalonderwijs met hun onderwijsleerpakketten*.³ Steeds zijn die artikelen zo opgebouwd:

- theorie (gemaakt aan de hand van modernste opvattingen)
- doorlichtingscriteria (op grond van de theorie)
- doorlichtingsresultaten (zo objectief mogelijk, aan de hand van de criteria).

De uitkomsten waren bedroevend. Heel generaliserend kan men zeggen: de onderwijsleerpakketten van 1973 passen niet bij een taalonderwijs dat bij-de-tijd is.

2 NAAR EEN NIEUWE WERKWIJZE

Het onderzoeken van de taalmethode had natuurlijk vele voordelen:

- de studenten lazen veel literatuur op vrij intensieve wijze
 - er werden uitvoerige en diepgaande discussies over doelen gehouden
 - de studenten kregen een goed beeld van de voor- en nadelen van de vijf methodes.
- Maar langzamerhand bemerkten we, dat de nadelen gingen overheersen. Het voor-

naamste nadeel was wel, dat we de studenten opzadelden met een enorme afkeer van de leerpakketten, maar niet goed aan de orde lieten komen, hoe je dan wel tewerk moest gaan. Het methodenonderzoek paste ook niet goed bij onze Zeister slogan 'Hou maar op met afzonderlijk taalonderwijs'. Die slogan betekent namelijk:

- 1 Taalonderwijs moet je zoveel mogelijk plannen in het kader van levende taalsituaties (→ *totaalonderwijs*)
- 2 Waar 'dat niet kan, moet je in godsnaam dan maar een stukje cursorisch onderwijs organiseren (taalcurssen)

We kregen dus behoefte aan een werkwijze, die de creativiteit van de a.s. leerkracht zou ontwikkelen. En dat moest een creativiteit zijn, die stelde op kennis van doelen en inzicht in (verschillende) beginsituaties. Daarmee verbonden werd het inzicht, dat je met één taalmethode onmogelijk heel Nederland kan bedienen. De overwegingen die Wim en Co van Calcar vermelden voor het ontwikkelen van hun taalbak waren ook de onze: 'Het bezwaar tegen boeken is, dat ze leraar en leerling binden, het verloop van het schooljaar bij voorbaat vastleggen, inbreng van de betrokkenen belemmeren, leven en wereld van de leerling ontkennen, en alles en iedereen gelijk *stellen*: stad en platteland, bezitters en niet - bezitters, arbeiders- en andere klassen, jongens en meisjes.' De aanleiding tot het nieuwe project was alleen verschillend: die van Amsterdam kwam voort uit de behoefte tot verandering in de basisschool; die van ons uit de wil om andere leerkrachten op te leiden. En dit verschil kenmerkt de beide projecten ten opzichte van elkaar (het onze is bijvoorbeeld meer gericht op het denken over doelen).

3 HET PROJECT 'TAAL OP DE BASISCHOOL'

De werkzaamheden die wij per groep van 20 studenten verrichten zijn als volgt te schematiseren:

Fase 1	Fase 2	Fase 3
INLEIDENDE	OPSTELLEN VAN	MAKEN VAN EEN
WERKZAAMHEDEN	DOELENSHEMA	KAARTENBAK

3.1 *Fase 1: inleidende werkzaamheden*

De inleidende werkzaamheden bestaan uit:

3.1.1 Bespreken van doelen en opzet van 'Taal op de basisschool'

3.1.2 Behandeling van algemene literatuur over taalonderwijs (artikelen en boekdelen over algemene taaldoelen, beginsituatie, didactische werkvormen, leeractiviteiten, evaluatie bij taalonderwijs)

Aan het eind van de eerste fase hebben we dus een gemeenschappelijke basiskennis.

3.2 *Fase 2: Opstellen van doelenschema*

Na de eerste fase (algemene oriëntering) werken we per onderdeel van het taalonderwijs (spreken en luisteren, stellen, lezen, spellen, taalbouw, expressie) de tweede en derde fase af. Dit om de zaak niet al te eentonig te maken.

Op de volgende wijze komen we tot een doelenschema:

3.2.1 Lezen van basisliteratuur over het onderdeel

3.2.2 Per werkgroep opzetten van doelenboompjes. De doelen worden geordend van het meest grof naar het meest specifiek

3.2.3 De doelen worden op kaart gebracht. Ze hebben we het geraamte van onze kaartenbak.

3.3 *Fase 3: Maken van een kaartenbak*

Aan de hand van de categorieën kunnen nu kaarten in een bak ingedeeld worden, die goede lesideeën vertegenwoordigen. De gegevens die op zo'n kaart terecht komen zijn:

- Aanduiding van het onderdeel (bv spreken en luisteren)
- Doelen (bv aan het eind van de les kan de leerling formuleren, wat de werkstrategie is voor het opzetten van een spreekbeurt.)
- Vindplaats (bv in De Taaltuin boekje 3b pag. 26)
- Opmerkingen:
(bv 'De regels staan er wel, alleen het verzamelen komt er bekaaid af. Het beste zou je het als volgt kunnen opzettten: ...')

4 VOORDELEN VAN DEZE WERKWIJZE

4.1 Het is een eeuwig-durend project. Lees je over een originele lesopzet, dan kun je die direct inpassen. Hoor je van iemand anders iets aantrekkelijks dan is het onmiddellijk te verwerken.

4.2 De indeling is op grond van doelenindeling geschied. Daaruit spreekt al een zeker begrip.

4.3 De aanwezige taalmethode *kan* aan de hand van de methode-Van Calcar ingebracht worden, al of niet voorzien van kritisch commentaar. (Slechte lesideeën eruit halen)

4.4 Gebruik de leerkracht een overzichtsschema van hetgeen hij/zij doet, dan kan hij/zij direct uit de bak een idee trekken, dat past bij de beginsituatie van de leerlingen.

4.5 Alle voordelen die bij Co en Wim van Calcar zijn genoemd.

1 Voor de Amsterdamse ideeën zie Moer 1974:6, 280 e.v.

2 P. A. St. Jozef Kroostweg 149, Zeist.

3 JSW sept. 1973-nov.1973-dec. 1973-maart 1974-dec. 1974-jan. 1974-febr. 1974.